

Asia: VN/11443/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

Suomessa ei ole tällä hetkellä yhtä kattavaa säädöstä, joka kattaisi koko esteettömyysdirektiivin soveltamisalan. Esityksessä tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimukset on jaettu eri lakeihin.

Ehdotettu uusi laki ja muut lakeihin tehtävät muutokset täsmentävät ja toteuttavat YK:n vammaisyleissopimuksen tavoitteita ja määräyksiä kansallisella tasolla ja siten edistävät kaikkien ihmisten yhdenvertaisuutta ja erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista, kuten täysimääräistä ja tehokasta osallistumista yhteiskuntaan, pa-rantamalla yleisten julkisten ja yksityisten tuotteiden ja palveluiden saatavuutta sekä edistämällä kaikille sopivaa suunnittelua.

YK:n vammaisyleissopimuksen 4 artiklan 3 kohta velvoittaa sopimuspuolet osallistamaan vammaiset henkilöt heitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa siten, että heidän kanssaan neuvotellaan tiiviisti. Pidän hyvänä, että työryhmän jäsenenä on ollut vammaisalan järjestöistä edustaja (Vammaisfoorumista elokuusta 2021 lukien). Työryhmä oli myös järjestänyt verkossa keskustelutilaisuuden erityisesti elinkeinoalan ja vammaisalan järjestöille elokuussa 2021.

Kysymyksiä lausunnonantajille

Lakiuudistuksen valmistelun aikana on keskustelu valvontakokonaisuuden järjestämisestä.

Valvontakokonaisuus on kuitenkin tässä vaiheessa osin avoin.

Lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa valvontaan kokonaisuudessaan.

Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

Eduskunnan oikeusasiamies on yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja sen ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa riippumaton kansallinen rakenne, jonka tehtävänä on YK:n vammaissovituksen (CRPD) täytäntöönpanon edistäminen, suojele ja seuranta (yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukainen tehtävä). Tästä erityistehtävästä säädetään eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 19 f §:ssä. Oikeusasiamies hoitaa erityistehtävää toimivaltansa puitteissa.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan eduskunnan oikeusasia-miehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeusasiamiehen vammaisyleissopimukseen perustuva kansainvälinen tehtävä edellyttää erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien valvontaa. Laillisuusvalvonnassa arvioidaan myös valvonnasta ensisijaisesti vastaavan viranomaisen valvontaa ja menettelytapoja. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan näkökulmasta on olennaista ja tärkeää, että ensisijainen viranomaisvalvonta on asianmukaisesti ja riittävästi järjestetty. Valvontaviranomaisten hyvin organisoitu rakenne ja selkeä tehtäväjako edesauttaa oikeusasiamiehen suorittamaa tällaista valvontaa ylimpänä laillisuusvalvojana (valvonnan valvonta).

Varsinaisesti uutta valvontaviranomaista ei ehdoteta perustettavaksi, mutta olemassa olevien valvontaa tekevien viranomaisten tehtäväkenttä laajenisi osin hyvinkin merkittävästi. Tehtävät liittyisivät tuotteiden markkina- ja palvelujen valvontaan sekä hätäviestiin vastaamisen valvontaan.

Lausunnonantajia pyydetään kommentoimaan erityisesti palvelujen valvontaa (esitysluonnoksen luku 4.2.6, sivut 83, 85 – 87), kun digitaalisten palvelujen valvonta on tarkoitus keskittää edelleen Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan yksikköön. Lisäksi pyydetään ottamaan kantaa sähköisen viestinnän palvelujen ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvontaan sekä liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvontaan (laki liikenteen palveluista).

Esityksessä arvioidaan vaikutuksia tuotteiden ja palvelujen valvontaa suorittavalle ja siinä tuodaan esille, että valvojan viranomaisen tehtäviin liittyy merkittävästi talouden toimijoiden ja myös tuotteiden ja palvelujen käyttäjien neuvontaa ja ohjausta (s.83).

Lisäksi ehdotuksessa arvioidaan vaikutuksia Liikenne- ja viestintäviraston toimintaan, joita sähköisen viestinnän palveluista ja liikenteen palveluista annettuihin lakeihin sisältävät uudet valvontatehtävät (sekä juridista että erityistä esteettömyyteen/saavutettavuuteen liittyvää teknistä asiantuntemusta edellyttäviä) aiheuttaisivat.

Esityksessä tuodaan esille ylipäättään tarve lisätä valvontatehtäviä tekevän viranomaisen resursseja ja osaamista.

Perusteluissa huomiotani kiinnitti sivulla 86 seuraava: ”Valvonnan toteuttamismuodot riippuisivat käytettävissä olevista resursseista ja kuluttajien aktiivisuudesta. Valvontaviranomaisen olisi reagoitava kuluttajilta saapuviin yhteydenottoihin”. Lisäksi perusteluissa todetaan samalla sivulla: ”Yhteydenottojen määrään vaikuttaa esimerkiksi se, miten onnistuneesti kuluttajille viestitään toimintaa koskevista vaatimuksista, miten onnistuneesti kuluttajille viestitään toimintaa koskevista vaatimuksista, miten tuotteet, järjestelmät ja teknologia alalla kehittyvät ja miten toimittajat kehittävät palveluitaan. Yhteydenottoihin reagoivan valvonnan lisäksi toimintaa voisi valvoa myös järjestelmällisemmin, jos tähän on annettujen resurssien puitteissa kuluttajayhteydenottojen käsittelyn lisäksi mahdollisuus”.

Edellä olevasta on pääteltävissä, että kuluttajayhteydenotot näyttäisivät olevan valvonnan kannalta merkittävässä asemassa. Tämä osaltaan korostaa neuvonnan ja tiedottamisen merkitystä, jonka toteutumisen varmistamiseen viranomaisessa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota.

Nähdäkseni tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonnan rakenteesta ja kokonaisuudesta tulisi luoda mahdollisimman selkeä ja riittävästi resursoitu (toiminnan rahoitus ja henkilökunnan osaaminen). Viimeksi mainittu vaikuttaa välittömästi valvonnan tehokkuuteen ja siihen, miten luotettavaksi, uskottavaksi ja laadukkaaksi viranomaisen toiminta koetaan. Selkeä valvontaviranomaisen rakenne helpottaa erityisesti palvelujen käyttäjien asiointia viranomaisessa, mutta tästä hyötyvät myös esimerkiksi palveluntarjoajat sekä muut viranomaiset.

Resurssien vähyyks voi vaikuttaa suoraan viranomaisessa asioivan henkilön perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen. Kuitenkin perustuslain 22 § edellyttää, että julkisen vallan on turvatta perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on korostettu, että viranomaisen resurssien puute, esimerkiksi asiakaspalvelun ruuhkaantumistilanteissa, ei ole hyväksyttävä syy määräaikojen ylittymiseen tai asian käsittelyn viipymiseen.

Erityisesti tuotteiden markkinavalvonnan järjestäminen on esityksessä vielä avoin. Lausunnonantajia pyydetään esittämään näkemyksenä alla esitettyihin (esitysluonnoksen luku 4.2.6.3, sivut 84-85) vaihtoehtoihin markkinavalvonnan järjestämisestä.

Valmistelussa on ollut esillä erilaisia vaihtoehtoja:

Rakennettu ympäristö

Esteettömyysdirektiivin vaatimukset rakennetulle ympäristölle on esitetty esteettömyysdirektiivin liitteessä III. Jäsenvaltiot voivat päättää kansallisesti, onko rakennetun ympäristön täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Tässä vaiheessa esitetään, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan tähän esitykseen vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (ehdotus esitysluonnoksen sivuilla 92-94). Lausunnonantaja pyydetään lausumaan erityisesti siitä:

- Miten esteettömyysdirektiivin soveltaminen palvelun tarjoajan vastuulla olevaan rakennettuun ympäristöön konkreettisesti edistäisi esteettömyyttä ja kuinka laajamittaiseksi arvioitte vaikutukset rakennetun ympäristön esteettömyyteen?**
- Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esteettömyysdirektiivin soveltamisella rakennettuun ympäristöön olevan palvelun tarjoajalle? Kuinka suuren osuuden esteettömyysdirektiivistä aiheutuvista kokonaiskustannuksista ne muodostaisivat?**

Pidän tärkeänä, että rakennettuun ympäristöön liittyvien velvoitteiden vaikutusten arviointi tehdään riittävän laaja-alaisesti sekä huomioidaan direktiivin velvoitteiden toimeenpanoa ja kustannuksia selvittäessä myös sääntelyn vaihtoehdot.

Mikäli rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan hallituksen esitykseen palveluja koskevasta kansallisesta lain-säädännöstä, vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (vaihtoehto c sivulla 92), pidän tärkeänä, että tämä työ aikataulutetaan selvästi ja siinä ryhdytään tehokkaihin toimiin ilman aiheettomia viivytyksiä.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on havaittu, että palvelujen saannin tosiasiallisena esteenä voi usein olla se, että itse palvelutilaan ei pääse esteettömästi sisälle (fyysinen esteettömyys), vaikka palvelu muutoin saattaisi olla saavutettava ja esteetön (esi-merkiksi julkiset palvelutilat, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköt).

Nykyinen lainsäädäntö edellyttää esteettömyyttä uudis- ja korjausrakentamisen yhteydessä.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on havaittu, että olemassa olevissa rakennuksissa (rakennettu ympäristö) saattaa olla esteettömyysongelmia, joihin ei voida puuttua nykyisellä kansallisella lain-säädännöllä. On myös havaittu, että kaikki esteettömyyttä edistävät toimet eivät ole kohtuuttoman kalliita, kunhan esteettömyyshaasteet kartoitetaan asianmukaisesti ja korjaukset suunnitellaan ja tehdään asiantuntijoiden toimesta.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisukäytännön mukaan useissa tilanteissa on pidetty yhdenvertaisuuslain mukaisena syrjintänä (kohtuullisten mukautusten epääminen), jos vammaisen henkilö ei ole päässyt palvelutilaan tai tilaisuuteen sen vuoksi, että rakennus ei ole ollut esteetön.

YK:n vammaissopimus (mm. artikla 9) yhdessä esteettömyysdirektiivin kanssa vähintäänkin edellyttävät, että rakennetun ympäristön osalta tulisi tehdä vielä kattava selvitys eri vaihtoehdoista, lainsäädännön muutostarpeista ja vaikutusten arviointi.

Muita huomioita esityksestä

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksen ehdotus hätätekstiviestien käyttäjärekisteriä koskevan sääntelyn kumoamisesta (ns. rekisteröintipakko) koetaan hyvänä ja yhdenvertaisuutta parantavana toimenpiteenä.

Hätäkeskustoiminnasta annettuun lakiin ehdotettu muutos hätäviestiin vastaamisen mahdollisista vaihtoehtoisista kommunikaatitavoista, kuten videokuvasta, on hyvä edistysaskel.

Verronen Minna

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Eduskunnan oikeusasiamies Petri
Jääskeläinen, esittelijä esittelijäneuvos Minna Verronen